

кевіча, І. Ласкова, Н. Кісліка, Б. Спрынчана і інш.

Адна з галоўнейшых праблем, якой прысвечаны многія працы М. А. Новікавай (у тым ліку яе доктарская дысертацыя) і якая заняла значнае месца і ў гэтым даследаванні, — стыль перакладчыка. Сёння мы можам смела гаварыць і пра стыль самой даследчыцы, куды ўваходзяць такія складаныя, як шырокая эрудыцыя, даследчыцкі талент, імкненне да тактоўнай, аргументаванай навуковай спрэчкі, уменне арганічна спалучыць тэорыю з перакладчыцкай практыкай, жыва і вобразна выказаць свае думкі. Як правіла, з вучоным пагаджаешся нават у самых складаных выпадках. Разам з тым кніга наводзіць на роздум, адкрывае прастор для новых навуковых пошукаў. Нават нязгода з асобнымі палажэннямі, выказваннямі аўтара прымушае шукаць важкія аргументы, факты, довады — гэта значыць, правацярэе актывізацыю навуковай думкі.

М. А. Новікава сваім даследаваннем уносіць адчувальны ўклад у навуку пра мастацкі пераклад. І гэты ўклад ідзе найперш па лініі распрацоўкі такіх разумненняў, як адзначаны ўжо стыль перакладчыка, перакладчыцкі кантэкст (кантэксты), інтэрпрэтацыйная ўстаноўка перакладчыка, інтэрпрэтацыйныя магчымасці твора. Тут, па сутнасці, даследчыца выступае як першапраходзец, першаадкрывальнік, які нават самі гэтыя паняцці ўводзіць у перакладазнаўства ўпершыню. Разам з тым у кнізе ўздымаецца і цэлы шэраг праблем, звязаных з сучаснай практыкай мастацкага перакладу, у тым ліку — арганізацыйных. Даследчыца, засноўваючыся на ўласных шматлікіх гутарках з перакладчыкамі, падтрымлівае, абвяргае, цытуе многіх з іх: Д. Білавуса, Д. Паўлычука, В. Жароціча, І. Драча, Л. Вышаслоўскага, В. Качэўскага, Д. Паламарчука, С. Жолаб і інш. Менавіта ў гэтым імпэтным дзялёгу з апанентамі найлепш высвечваюцца і навуковая ўсёўзброенасць, і странасць даследчыцы, і яе палкае жаданне паўплываць на сучасную практыку ўкраінскага і ўсяго савецкага мастацкага перакладу.

Пастаўленай мэты даследчыца, несумненна, дасягнула. Кніга «Прекрасен наш союз» — адна з самых яркіх перакладазнаўчых прац апошняга дзесяцігоддзя.

В. П. Рагойша

Г. Ф. Юрчанка. **Сучаснае народнае слова: 3 гаворкі Мсціслаўшчыны.** Мінск: Навука і тэхніка, 1988. 256 с.

Новая кніга Г. Ф. Юрчанкі «Сучаснае народнае слова» — працяг даследавання афіксальнай і семантычнай народнай словатворчасці, назіранняў над тым, як даюцца тыя ці іншыя найменні лёўнаму паняццю ці рэаліі ў жывым маўленні. Многія з вытворных слоў, занатаваных аўтарам, зразумела, бытуюць і ў іншых мясцінах Беларусі, прытым не толькі

ўсходу, але і захаду рэспублікі (на Зэльвеншчыне, Слонімшчыне), а гэта ўжо сведчыць пра пашыранасць адпаведнай з'явы ў народным маўленні. На жаль, літаратурныя даведнікі такія ўтварэнні амаль не фіксуюць. Мы маем на ўвазе перш за ўсё дэрываты на *-нік/-ніца* са значэннем асобы мужчынскага і жаночага полу. Больш за чатырыста такіх слоў зафіксавана ў ранейшых кнігах Г. Ф. Юрчанкі, каля 220 лексем на *-нік/-ніца* ў новай кнізе: *абганянік, абганяніца, абскрабнік, абскрабніца, абскубаннік, абскубанніца, абстрыганнік, абстрыганніца, купаннік, купанніца* і г. д. Такія словы звычайна суадносяцца з інфінітывам і аддзяяслоўным назоўнікам на *-не*: *варыць, варэнне — варэннік*. Наш найбольш поўны літаратурны даведнік «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы» такіх дэрыватаў чамусьці не фіксуе, што наўрад ці апраўдана, асабліва, калі ўлічыць значную прадуктыўнасць фарманта *-нік* і магчымасць выступаць у якасці словаўтваральнай базы ад дзеяслоўных назоўнікаў (параўн. *вылучэнне — вылучэнне, змаганне — змаганец*). Да таго ж, такія ўтварэнні — эканомны сродак перадачы інфармацыі, што добра ілюструюць матэрыялы і апошняй кнігі Г. Ф. Юрчанкі: *абганянік* — той, хто абганяе, пераганяе (у руху, працы), хто абганяе бульбу; *абстрыганынік* — той, хто засноўвае ніжнюю частку саламянай страхі. Такія лексемы ўспрымаюцца як больш натуральныя, чым некаторыя калкі; параўн.: *купляць — куплянік і пакупнік*, якое суадносіцца з неіснуючым у беларускай мове словам «пакупаць». Ад многіх дзеясловаў дэрываты на *-нік/-ніца* маглі б убагаціць нашу маладую літаратурную мову. На наш погляд, такія ўтварэнні павінны заняць сваё месца ў літаратурных слоўніках, іх выкарыстоўвалі класікі беларускай літаратуры Якуб Колас, Максім Гарэцкі і інш.

У даследаванні Г. Ф. Юрчанкі знайшлі адлюстраванне і дэрывацыйныя варыянты ў межах самой гаворкі: *выяснянік і выясняльнік, выясняльчык; дараваннік і дарэннік, дарыльчык*. Аднак такіх словаўтваральных радоў мала, відаць, яны паяўляюцца апошнім часам пад уплывам літаратурнай мовы. Словаўтваральнае вар'іраванне — з'ява натуральная і яна пашырана ў мове, што сведчыць пра яе багацце, садзейнічае стылістычнаму размежаванню моўных сродкаў. Нямала ў новай кнізе і такіх дэрыватаў, якія адрозніваюцца ад літаратурных лексем толькі фармантамі пры агульнасці дэрывацыйнай базы: *акуратыст — акуратнік* (дыялектнае), *апякун — апекар, ваяка — ваяваннік, даяр — даеннік, атопак — датопак, лівень — залівень, уцалець — зацалець, касец — касеннік, круцель — круцень, лепятун — лепятаннік, мармытун — мармытуля, хітруха — хітрунныя* і інш. Бачым у кнізе і з'яву другойнай суфіксацыі: *крупадэрашнік* (ад крупадэра), *машкар'ё, крык-суха*, з'яву кантатаннацыі: *кухавар* (ад кухар і повар). Зарэгістраваны і іншыя дэрывацыйныя асаблівасці гутарковай

мови: а) широке выкарыстанне адсубстантыўных назоўнікаў з *-нік* са значэннем аматара, ахвотніка да таго, што названа ўтваральным словам: *ігрушнік, капуснік, кілбаснік, крупенік, кулешнік*; б) пашыранасць зборных суфіксальных назоўнікаў на месцы форм множнага ліку ў літаратурнай мове: *аглабленне* (аглоблі), *басяччо, вантроб'е, капыцце, клінне*; в) адзінаквых: *аборына, лжысна; г) існаванне ў гаворках усходу рэспублікі фемінінатываў з фармантам -і-а ці -шая паралельна з лексэмамі на -ка ці без іх: аматарка і аматарша, аматарыня; брыгадзерка і брыгадзерша, брыгадзершя, доктарыша.*

Шмат у народнай мове экспрэсіўных асабовых назоўнікаў-кандэнсатаў: *лупасік* (лупаты чалавек), *дабрадушнік, ненаеднік, кучарайчык, лапаносік, даўганосік, даўганожка*. Значэнне непашнаты якасці (прыметы) можа перадавацца з дапамогай канфіксацыі — прыстаўкі *над-* і суфікса нулявога: *надзелень* — крыху зеленавата, *надсыр* — крыху сыравата. Як паралельныя лексемы выкарыстоўваюцца ў гаворках вытворныя з канататыўнымі суфіксамі *-уг-а, -уган, -ішч-а: лясюга і лясюган, лясцішча; айсюган і айсішча; кабанюга і кабанішча*. У гаворках нярэдка выкарыстоўваюцца неаднолькавыя ў словаўтваральных адносінах дзеясловы пры розным іх значэнні, а ў літаратурнай мове такога размежавання няма: *акаціць* — прывесці ягня і *акаціць* — прывесці кацяня, *параўн*. у «Глумацальным слоўніку беларускай мовы» (Т. 1, с. 209): *акаціцца, акоюцца*; *зак. Нарадзіць кацянят, ягнят, казлянят, зайчанят.*

Бачым у кнізе і надта каштоўныя для этымалогі моўныя факты: бясуфіксную лексему *зер* на месцы літаратурнай *зрок*; слова *дзяржава* мае першаснае значэнне «апора, тое, што трымае на сабе». З адцягнутым значэннем прыметы бытуюць прыметнікі з суфіксам *-ін-а* на месцы слоў на *-ізна* (апошнія лічацца запазычанымі з польскай мовы): *крывіна, касіна.*

У канцы кнігі падаюцца тэксты. Тут бачым прыказкі і прымаўкі, прыгаворкі, жарты, выразы-формулы, зачыны, клятвы і пажаданні, праклёны і зламысныя пажаданні, дыялогі, частушкі, песні, замовы, анекдоты, легенды, павер'і, паданні, апавяданні.

Падсумоўваючы сказанае, хочацца падкрэсліць, што кніга «Сучаснае народнае слова» багатая на цікавыя знаходкі, арыгінальныя лексемы. Сабраны руплівым даследчыкам каштоўны лексічны скарб будзе з поспехам выкарыстаны мовазнаўцамі пры вырашэнні важных і складаных праблем. Гэтыя скарбы, несумненна, зацікавяць пісьменнікаў, журналістаў, настаўнікаў, усіх, хто цікавіцца родным словам, дбае пра яго росквіт.

П. У. Сцяцко,
П. М. Чайкун

Образование в современном мире: состояние и тенденции развития / Под ред. М. И. Кондакова. М.: Педагогика, 1986. 248 с.

Рецензируемое издание, подготовленное коллективом авторов, включает статьи, освещающие многообразные педагогические проблемы. Это — и влияние социального и научно-технического прогресса на образование, и анализ состояния образования в странах социализма, в освободившихся и развивающихся странах Азии, Африки и Латинской Америки, в капиталистических странах. Это перспективные социальные проблемы народного образования и прогнозирование его развития, вопросы охраны природы и окружающей среды. Книга дает яркое представление о направлении и характере развития образования в мире, глубоких противоречиях и прогрессивных изменениях, характерных для нашей эпохи.

Несомненным достоинством сборника является то, что в нем освещаются социальные, экономические и идеологические стороны педагогических проблем. Авторы показывают объективную основу противоречий, присущих буржуазной школе, неизбежность их углубления и обострения.

В открывающей книгу статье доктора экономических наук В. Г. Онушкина «Социальный и научно-технический прогресс и образование» на основе обстоятельного анализа большого фактического материала приводятся убедительные аргументы о преимуществах социализма в области образования, прослеживается сложный процесс вступления ряда освободившихся стран на путь социалистической ориентации. Большое внимание уделяется актуальной проблеме непрерывного образования.

Статья доктора педагогических наук З. А. Мальковой «Образование в странах социализма» посвящена совершенствованию системы образования в странах социализма и перспективах ее развития до 2000 года. Сопоставительный анализ развития общественных систем образования и воспитания в странах социалистического содружества позволил автору выделить в них следующие общие тенденции: 1) последовательная реализация принципа социального равенства в образовании; 2) совершенствование содержания и методов обучения; 3) обогащение условий для развития способностей и интересов личности; 4) соединение обучения с производительным трудом; 5) воспитание идейной убежденности и социальной активности; 6) совершенствование послешкольного образования.

Проблемы образования в развитых капиталистических странах рассматриваются в статьях доктора педагогических наук В. Л. Вульфсона и кандидата исторических наук В. В. Миронова.

Школе и педагогике развивающихся стран Азии, Африки и Латинской Америки посвятили свои статьи кандидаты педагогических наук В. П. Борисенко, В. З. Клепиков и кандидат исторических наук В. П. Беляев, отметившие, что педагогическая наука здесь является одной из наиболее интенсивно развивающихся отраслей социальных знаний, а сфера образования превратилась в арену ост-